

KULTURALLIANSEN

TILSTANDSRAPPORT 2024

KULTURALLIANSEN TILSTANDSRAPPORT 2024

Kulturalliansen er en sammenslutning for frivillige kulturorganisasjoner. Kulturalliansen vil styrke det frivillige, organiserte kulturlivets posisjon og rammevilkår i samfunnet. Kulturalliansen er opptatt av å frambringe kunnskap om det frivillige kulturlivet. I 2018 kom den første tilstandsrapporten om kulturfrivilligheten. Den ble fulgt opp av en ny i 2022 med stor vekt på pandemiens konsekvenser for kulturfrivilligheten. Denne rapporten bygger på de to forrige. Den er ikke ment å beskrive det fulle og hele bildet av feltet, men peke på enkelte sentrale utviklingstrekk.

OPPSUMMERING

Tilstandsrapporten fra 2018 slo fast at frivilligheten står sterkt i Norge, og at 63% av befolkningen oppgir å ha deltatt i frivillig arbeid det siste året.¹ I 2018 kom det også ut en egen stortingsmelding om frivilligheten som pekte på at frivillighetens stilling i Norge henger sammen med en høy grad av sosial tillit, og den vektla frivillighetens samfunnsbyggende funksjon.² Pandemien fikk store konsekvenser også for kulturfrivilligheten, med avlyst aktivitet og fall i antall medlemmer. Rapporten fra 2022 viste at de som hadde slitt før pandemien også var de som fikk størst nedgang under pandemien. Samtidig var det tegn til en begynnende oppgang, noe vi ser tydelig i statistikken gjengitt i denne rapporten. Med individuelle variasjoner mellom organisasjonene kan vi likevel si at kulturfrivilligheten er tilbake på det nivået som var før pandemien.

Rapportens viktigste funn:

- Frivilligheten står fortsatt sterkt i Norge
 - Kulturfrivilligheten er kommet raskt tilbake etter pandemien
 - Kulturfrivilligheten ser ut til å ha klart seg bedre etter pandemien enn andre deler av kulturfeltet
- Den positive utviklingen er ikke knyttet til enkelte fagområder eller aktiviteter, men ser ut til å gjelde hele kulturfrivilligheten
- Det er tegn som kan tyde på nye og endrede tendenser for kulturfrivilligheten

Rapporten er delt i tre. Første del beskriver kulturfrivilligheten som del av to ulike, men delvis overlappende felt: frivilligheten og kulturfeltet, og deres plass i samfunnet slik det kommer til uttrykk i 2024. Del to er en analyse av statistikk som beskriver utviklingen i kulturfrivilligheten. Del tre er en gjennomgang av tidlige trender som har preget utviklingen, mulige endringer og behov for mer kunnskap. Tilstandsrapporten er skrevet av Mette Vårdal.

OM KULTURALLIANSEN

Kulturalliansen ble stiftet 5. september 2016 av 30 organisasjoner. Hensikten var, og er, å sette kulturpolitiske saker på dagsorden og arbeide for bedre rammevilkår for det frivillige kulturfeltet. Kulturalliansen skal bringe kunnskap om omfanget og mangfoldet i kulturlivet i hele landet, og betydningen dette har for lokalsamfunn og innbyggernes livskvalitet.

Kulturalliansens visjon er at alle innbyggere skal ha tilgang til et godt og variert kulturliv i sitt eget nærmiljø, og at kulturfrivilligheten er bærebjelken i et slikt landsomfattende, mangfoldig tilbud.

¹ Tallet er hentet fra Fladmoe, Audun, Sivesind, Karl Henrik og Arnesen, Daniel (2018): Oppdaterte tall om frivillig innsats i Norge, 1998– 2017. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, og var det høyeste tallet registrert siden første undersøkelse i 1998.

² Meld. St. 10 (2018–2019) Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig — Den statlege frivilligheitspolitikken

KULTURFRIVILLIGHETEN 2024

Frivilligheten og organisasjonslivet har gått gradvis tilbake i flere tiår. Like lenge har man snakket om en økende grad av individualisering i samfunnet, der man velger private og individuelle løsninger framfor frivillighetens organiserte fellesskap.

Tilstandsrapporten fra 2022 viste til en rapport av Bernard Enjolras og Kristin Strømsnes som trekker frem seks trender som preget den norske frivilligheten, og trakk særlig frem punktene 1, 2 og 6:3

1. Antallet medlemmer i organisasjonene synker, men tidsbruken er stabil.

2. De frivillige er mer selektive i sin innsats.

Med mer løst tilknyttede frivillige blir det også mindre deltakelse i meningsdannelse og beslutningsprosesser i organisasjonene. Når de frivillige mister interessen eller er misfornøyd med organisasjonen, forlater de den i stedet for å uttrykke sin misnøye.

6. Forholdet mellom stat og sivilsamfunn endrer seg som følge av markedstenkning i offentlig sektor.

De samme punktene er relevante for denne rapporten ettersom tendensen nå er noe annerledes enn det vi så i tallene fra 2022. Det er likevel verd å merke seg at det foreløpig er snakk om relativt begrenset tallmateriale. Fordi det likevel er mulig å se spor av endring, vil denne rapporten få en noe annen vinkling enn de to foregående. Med begrenset tallmateriale og få eller ingen analyser basert på dette, er denne rapporten mer åpen for å finne mulige tolkninger, årsaker og konsekvenser, enn det de foregående rapportene har vært.

DELTAKELSE I KULTURFRIVILLIGHETEN

Hvem og hvor mange deltar i kulturfrivilligheten? Tilstandsrapporten baserer seg på aktiv deltakelse i kulturfrivilligheten gjennom medlemskap og deltakelse i aktiviteter, et noe mer avgrenset begrep enn en vid definisjon av frivillighet eller frivillig arbeid. Med frivillig arbeid forstås ofte ubetalte oppgaver man påtar seg for et større fellesskap, eller som en form for veldedighet der innsatsen lagt ned og som kommer andre til gode. For denne rapporten og for Kulturalliansens forståelse er det først og fremst den organiserte kultfrivilligheten som omtales gjennom medlemskap og deltakelse i organisert aktivitet, som det å spille i korps, være med i en revygruppe eller på et kurs for å lære å sy bunad.

En stor del av kulturfrivilligheten er organisert gjennom deltakelse i aktivitet. Disse aktivitetene kan ha en profesjonell og betalt dirigent, regissør, instruktør osv. Enkelte medlemmer kan også legge ned betydelig frivillig arbeid med ulike verv og tilrettelegging av aktivitet. Man kan i fellesskap også bidra til samfunnsnyttige formål. Deltakelse i aktiviteten kan være motivert av egen nytte og som fritidsaktivitet, det frivillige arbeidet kan sikre at tilbudet finnes.

Oppgaver som dirigent, regissør og instruktør kan fylles av personer som har det som en del av sin yrkesutøving. Slik har frivilligheten også et profesjonelt nivå, organisert som arbeidsliv. I 2022 pekte tilstandsrapporten på en økende grad av profesjonalisering av kulturfrivilligheten. Det er ikke kommet nye tall som gir grunnlag for å hevde at dette er i endring, men dersom de nye tendensene fortsetter og styrkes, vil også dette kunne endre graden av profesjonalisering av kulturfrivilligheten.

³ Enjolras, Bernard (2018): Scandinavian Civil Society and Social Transformations: The Case of Norway

DEL 1: KULTURENS OG FRIVILLIGHETENS PLESS I SAMFUNNET

Under pandemien var det mye snakk om dugnad, og også med krigsutbruddet i Ukraina og økonomiske nedgangstider ble det pekt på frivilligheten som viktig for å møte de nye utfordringene i samfunnet. Slike endringer rammer ofte hardest de som har minst og de svakeste. Frivilligheten har kvaliteter som kan motvirke dette, og blir derfor ofte særlig verdsatt i krevende tider. Det er derfor ikke uventet at frivilligheten i krevende tider får plass i offentligheten og omtales i positive vendinger.

Denne positive omtalen i nedgangstider er ikke tilsvarende for kunst- og kulturfeltet. I økonomiske nedgangstider slik vi har opplevd de siste årene, er det flere som ser på kultur og offentlig finansiering av kulturfeltet som unødvendig. Kulturdirektoratet skriver i sin årsrapport for 2023: «Vi vet av egne undersøkelser at oppslutningen om offentlig støtte til kunst og kultur er noe synkende, den brede oppslutningen vi har om offentlig støtte til kunst og kultur i Norge ikke kan tas for gitt.»⁴

Kulturfrivilligheten er både del av frivilligheten og kulturlivet, og møter begge tendensene, både en stor positivitet og en økende skepsis. Det er da verd å merke seg at den positive trenden handler om frivillighetens funksjon og nytte i et samfunnsøkonomisk og sosialt perspektiv, mens den negative er knyttet til en oppfatning av kunst og kultur som unyttig og unødvendig.

Ser vi på det offentlige ordskiftet, så er det deler av kulturlivet som møter størst skepsis. Skepsisen øker jo mer avantgarde kulturen oppfattes å være, og jo større avstand det er mellom kunstner/kulturutøver og publikum. Sagt på en annen måte, så møter det lokale korpset langt mer velvilje enn en kunstner i byen. Derfor kunne Bergen kommune i juni i år legge ut på sine hjemmesider en sak om støtte til amatørkultur og frivillighet og forvente positiv mottakelse på innholdet.⁵ Det er verd å merke seg at saken legger vekt på kulturfrivilligheten, selv om det kommer tydelig frem at andre deler av kulturlivet får en langt større del av pengene.

MINIFESTIVAL: Dragefjellet minifestival har blitt en populær nabolagsfestival siden oppstart i 2015. Bilde: Patrick Habiaryemye

Aktiviteten er høy på amatørkultur og frivillighet

Bergen kommune støtter prosjekter, arrangementer og drift til amatørkultur og frivillighet med 5,5 millioner kroner i 2024. Søknadsmassen så langt i år vitner om høy aktivitet på feltet.

Bergen kommune har avsatt i overkant av 37 millioner kroner som kunstnere og kulturutøvere kan søke på i 2024. Av disse går 5,5 millioner i støtte til prosjekter, arrangementer og drift til amatørkultur og frivillighet. Ordningen skal styrke det lokale kulturlivet, slik at innbyggerne i alle bydelene får gode kultur- og fritidstilbud i sitt nærmiljø.

På denne støtteordningen er det mulig å søke hele året. Så langt i år er fire av de 5,5 millioner kronene på 2024-budsjettet tildelt.

– Dette vitner om høy aktivitet på amatør- og frivillighetsfeltet etter en nedgang i aktiviteten under pandemien, sier seniorrådgiver Sølvi Littlekare ved Seksjon for kunst og kulturutvikling.

Skjermdump fra Bergen kommunes hjemmesider.

⁴ [www.kulturdirektoratet.no](https://www.kulturdirektoratet.no/documents/10157/f54ff262-015f-4798-9b10-6c5895c0ee87) 10.06.2024: <https://www.kulturdirektoratet.no/documents/10157/f54ff262-015f-4798-9b10-6c5895c0ee87>

⁵ [www.bergen.kommune.no](https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/kultur-og-idrett/aktiviteten-er-hoy-pa-amatorkultur-og-frivillighet) 03.06.2024: <https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/kultur-og-idrett/aktiviteten-er-hoy-pa-amatorkultur-og-frivillighet>

Det er liten grunn til å tro at tendensen Kulturdirektoratet opplever vil påvirke den generelle innstillingen til Kulturfrivilligheten, den møter stor grad av positivitet og anerkjennelse. Men denne anerkjennelsen er størst på lokalplan og på aktivitetsnivå, så da Frivillighet Norge vedtok en resolusjon om at «Frivilligheten må inkluderes i store nasjonale løft»⁶, så er det et langt vanskeligere budskap å få gehør for i det offentlige ordskiftet.

Kulturfrivillighetens sterke stilling er basert på lokal tilknytning, nærhet mellom deltaker og publikum, og med stor aksept for den rollen de spiller både som kulturaktør og som samfunnsaktør. Det vil med andre ord være rimelig å forvente at et lokallags aktivitet og arrangement vekker større anerkjennelse og positivitet, enn et sentralledds arbeid for kunstnerisk utvikling av aktiviteten.

Kulturdirektoratet kommenterer funnene av mindre oppslutning om offentlig finansiering av kunst og kultur i sin årsrapport:

«Derfor skal Kulturdirektoratet arbeide for at kunst og kultur verdsettes høyt i samfunnet, blant annet gjennom å bygge tillit til forvaltningen av de offentlige kulturmidlene, gjøre tildelingsprosessene mer transparent, og ved å vise effekten av offentlig støttet kunst og kultur. Slik skal vi sikre et samfunn rikt på kunst og kultur.»⁷

På samme måten vil det være viktig for kulturfrivilligheten å synliggjøre sammenheng mellom feltets ulike arbeidsfelt, mellom nasjonale løft og lokal aktivitet for på lang sikt å sikre forståelse for behov og funksjon. Det er med andre ord ikke gitt at kulturfrivillighetens sterke stilling smitter over på alle deler av feltets arbeid.

⁶ [www.kommunikasjon.ntb.no 30.05.2024:](https://kommunikasjon.ntb.no/30.05.2024)

<https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/18115280/resolusjon-fra-frivilligheten-norge-frivilligheten-ma-inkluderes-i-store-nasjonale-loft?publisherId=8866632&lang=no>

⁷ <https://www.kulturdirektoratet.no/documents/10157/f54ff262-015f-4798-9b10-6c5895c0ee87>

KULTURENS BETYDNING FOR LOKALMILJØET

Som beskrevet over har kulturfrivillighetens nærhet og tilstedeværelse i folks lokalmiljø og liv en vesentlig betydning for omdømmet. *Samfunnsøkonomisk analyse AS* publiserte i 2024 på oppdrag for Norsk musikkråd, Norske Kulturarrangører, Norsk jazzforum, CREO- forbundet for kunst og kultur, NOPA – Norsk forening for komponister og tekstforfattere og Voss herad en rapport om kulturlivets verdi for et lokalsamfunn, basert på en analyse av Voss.⁸

Spørsmålstillingen i denne rapporten kan dels ses som et tilsvar på Kulturdirektorates funn av manglende støtte til offentlig finansiering av kunst og kultur, nemlig et spørsmål om nytteverdien av kulturlivet, og særlig da store arrangement som Vossa Jazz, for lokalmiljøet.

Et viktig funn i denne rapporten er ikke det enkelte arrangementes betydning, men samspillet mellom mange kulturaktører i et lokalsamfunn. Rapporten konkluderer med at det viktigste er totalen, det store og rike lokale kulturlivet, som har størst betydning og verdi.

«Det samla tilbodet av arrangement og fritidstilbod og bruken av desse, kan sjåast på som ein kulturell kapital for heradet. Som all anna kapital må den bli haldt ved like om den ikkje skal forvitte. Så langt ser det ut til at innbyggjarane, næringslivet og kommunen forstår dette.»

Sagt på en annen måte, lokalsamfunn og kulturlivet har gjensidig nytte av hverandre. Det er også slik at små og store aktører på kulturfeltet ikke er konkurrenter, men styrker hverandre. Det har i flere år vært snakket om kulturlivet som et økosystem bestående av en rekke ulike aktører som virker sammen. Rapporten om kulturlivet på Voss viser også hvordan dette systemet styrker hverandre.

Store arrangement med synlighet både lokalt og langt ut over lokalmiljøet, som Vossa Jazz, er sentrale i et lokalt kulturelt økosystem. De virker som reklameplakater, og kan gi inntrykk av et kulturliv som er fremoverlent, vitalt og urbant. Dette gir oppmerksomhet også til andre og mindre arrangement som ellers ville hatt mindre synlighet. Rapporten peker på hvordan ulike små og store arrangement fyller året på Voss, og gir folk opplevelsen av at det «alltid» skjer noe der. Det kan ikke et stort arrangement alene, som på sin side er tjent med å være del av en aktivt og helårs kulturdestinasjon.

Synligheten har en egenverdi uavhengig av deltakelsen. Det er altså ikke antall publikummere som er avgjørende. Uavhengig om man benytter seg av tilbudet av konserter og andre arrangement, vil opplevelsen av å bo i et kulturelt aktivt lokalmiljø smitte over og gi inspirasjon og rekruttering til den kulturelle grunnmuren med lag og foreninger. Samtidig er denne frivilligheten (både den organiserte og det at det finnes et stort og begeistret lokalt publikum/deltakere) noe av forutsetningen for at man lykkes med arrangement.

Kulturlivet lokalt henger sammen og er avhengig av og har nytte av hverandre. At aktivitet avler aktivitet er for så vidt ingen ny oppdagelse. Viktig i denne sammenheng er kunnskapen om hvordan denne positive effekten oppstår, og at den i seg selv ikke er en selvfølge. Som rapporten konkluderer, må det lokale kulturlivet, og hele dets økosystem, holdes ved like. Sagt på en annen måte, man får økt nytte av det lokale kulturlivet om det styrkes og opprettholdes som et autonomt kulturliv.

⁸ www.samfunnsokonomisk-analyse.no 10.06.2004: <https://www.samfunnsokonomisk-analyse.no/rapporter/category/Kultur>

FRIVILLIGHETEN OG KULTURFELTET

Norsk kulturbarometer er en statistikk utarbeidet av SSB som viser nordmenns bruk av ulike kulturtilbud, basert på en spørreundersøkelse.⁹ Undersøkelsen gjennomføres ikke hvert år, men de tre siste er fra 2016, 2021 og 2023. Dette viser et bilde av aktiviteten før, under og etter pandemien.

Andel som har brukt ulike kulturtilbud siste 12 måneder (9 år og eldre)			
	Andel av befolkningen (prosent)		
	2016	2021	2023
Folkebibliotek	46	37	44
Teater/musikal	50	16	38
Opera	8	3	7
Ballett-/danseforestilling	14	5	13
Museum	44	29	45
Kunstutstilling	36	18	25
Konsert	62	23	58
Tros-/ livsynsmøte	36	19	27
Kino	72	40	65
Festival	32	8	29
Idrettsarrangement	55	29	48

Skjermdump fra SSB.no

Hovedtallene viser at det kun var museumsbesøk som var høyere i 2023 enn i 2016 (45 mot 44% av befolkningen). Derimot har teater og musikal en drastisk nedgang fra 50 til 38% i samme periode. Det er det laveste tallet registrert siden man startet målinger i 1991. I sin analyse skriver Andrea Ihler Evensen (SSB)

«Til tross for at flere har benyttet seg av ulike kulturtilbud i 2023 sammenlignet med 2021, så har besøksandelene fortsatt ikke nådd nivået fra tiden før pandemien. Sett bort fra 2021 er kulturpublikummet generelt blitt færre enn de har vært på mange år, og det er særlig to hindringer som går igjen blant de som ønsker å delta mer aktivt i kulturlivet.

– Vi ser at de to vanligste årsakene folk oppgir når de skal svare på hvorfor de ikke oftere går på kulturarrangementer er at de ikke har tid eller økonomi til det, sier Bekkengen.»

Tallene fra 2023 viser at kulturlivet som helhet fortsatt sliter etter pandemien og ikke er tilbake på samme nivå som før. Som vi skal se videre gjelder ikke dette for kulturfrivilligheten som har langt bedre tall fra 2023.

⁹ <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/kultur/statistikk/norsk-kulturbarometer>

DEL 2: VEIEN UT AV PANDEMIEN

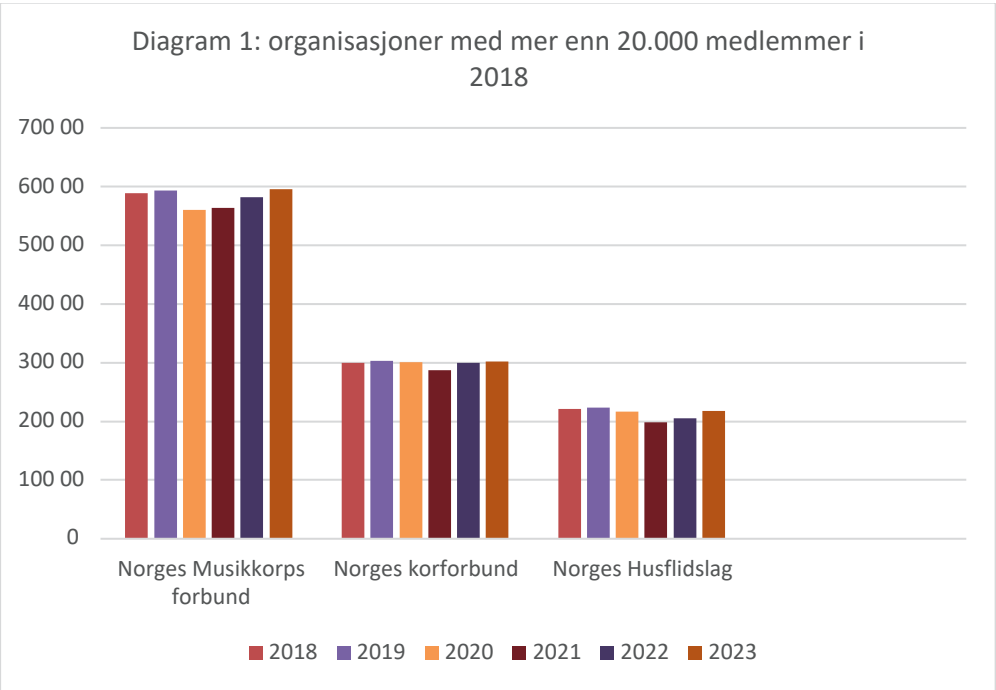
Pandemien fikk store konsekvenser for kulturfrivilligheten. I en rapport utført av Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor skriver Daniel Arneen og Karl Henrik Sivesind at pandemien synliggjorde de frivillige organisasjonenes viktige rolle i møte med store samfunnskriser, men viste også at frivilligheten kan være sårbar. 10 Mer enn 70% av de spurte organisasjonene hadde avlyst øvinger og treninger og over 80% hadde også måttet avlyse inntektsgivende aktiviteter.

Dette fikk store konsekvenser for kulturfrivilligheten, og de aller fleste organisasjonene opplevde nedgang i medlemstall. Tilstandsrapporten fra 2022 pekte likevel på en viktig forskjell i de tallene som forelå. De organisasjonene som hadde slitt mest og hatt nedgang før pandemien, var også de som slet mest under og umiddelbart etterpå. Dette var i tråd med Bernard Enjolras og Kristin Strømsnes rapport som viser at antallet medlemmer i organisasjonene synker.¹¹ Pandemien kunne dermed ikke tilskrives hele årsaken til nedgangen, men en generell trend.

MEDLEMSTALL

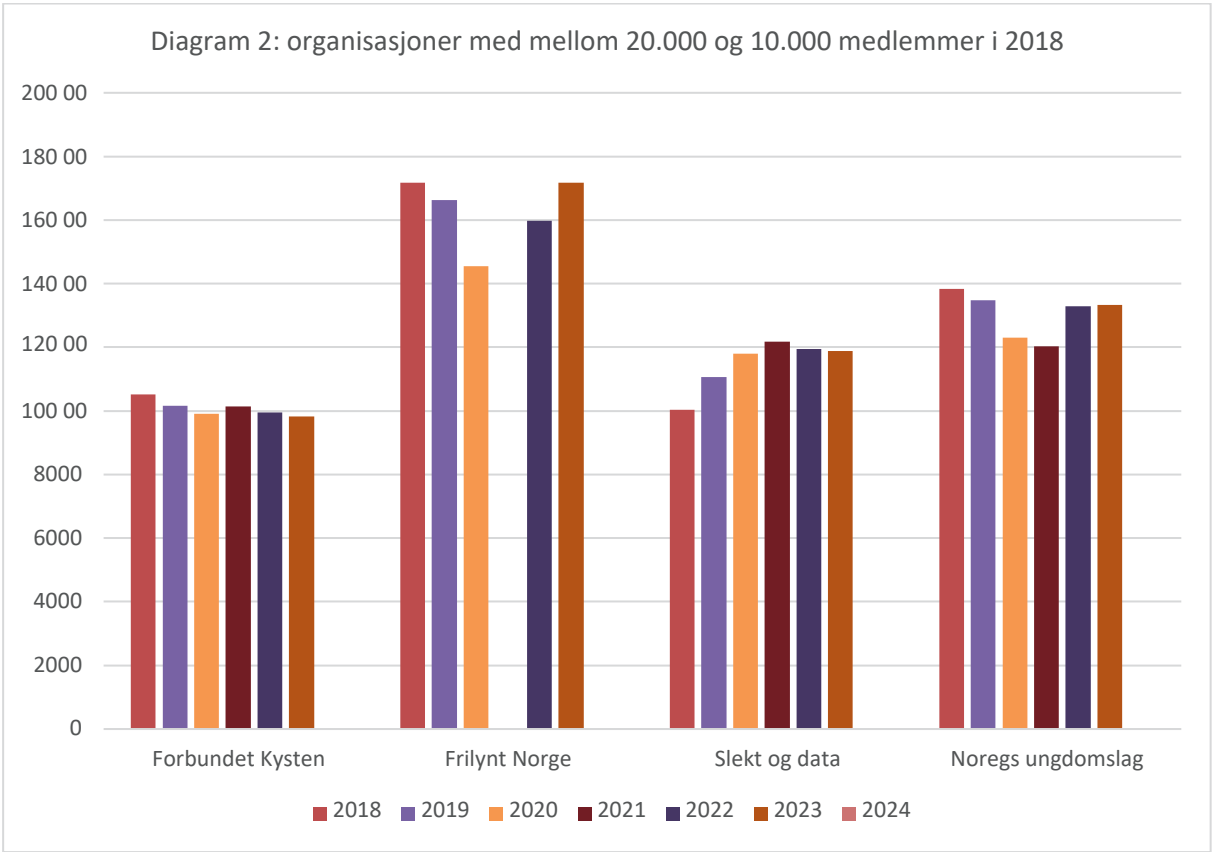
Tilstandsrapporten fra 2022 viste at det med individuelle forskjeller var det for det store flertallet små endringer i medlemsmassen fra 2018 til 2019, og for flertallet en betydelig nedgang fra 2019 og til 2020. Så flatet kurven ut fram mot 2021 og 2022, og flere av organisasjonene hadde også hatt vekst.

De tre største organisasjonene i Kulturalliansen har i 2023 høyere samlet medlemstall enn i 2018. Det er litt ulike tendenser der Norges Husflidslag ligger litt under nivået fra før pandemien, og Norges musikkorpsforbund og Norges korforbund litt over.

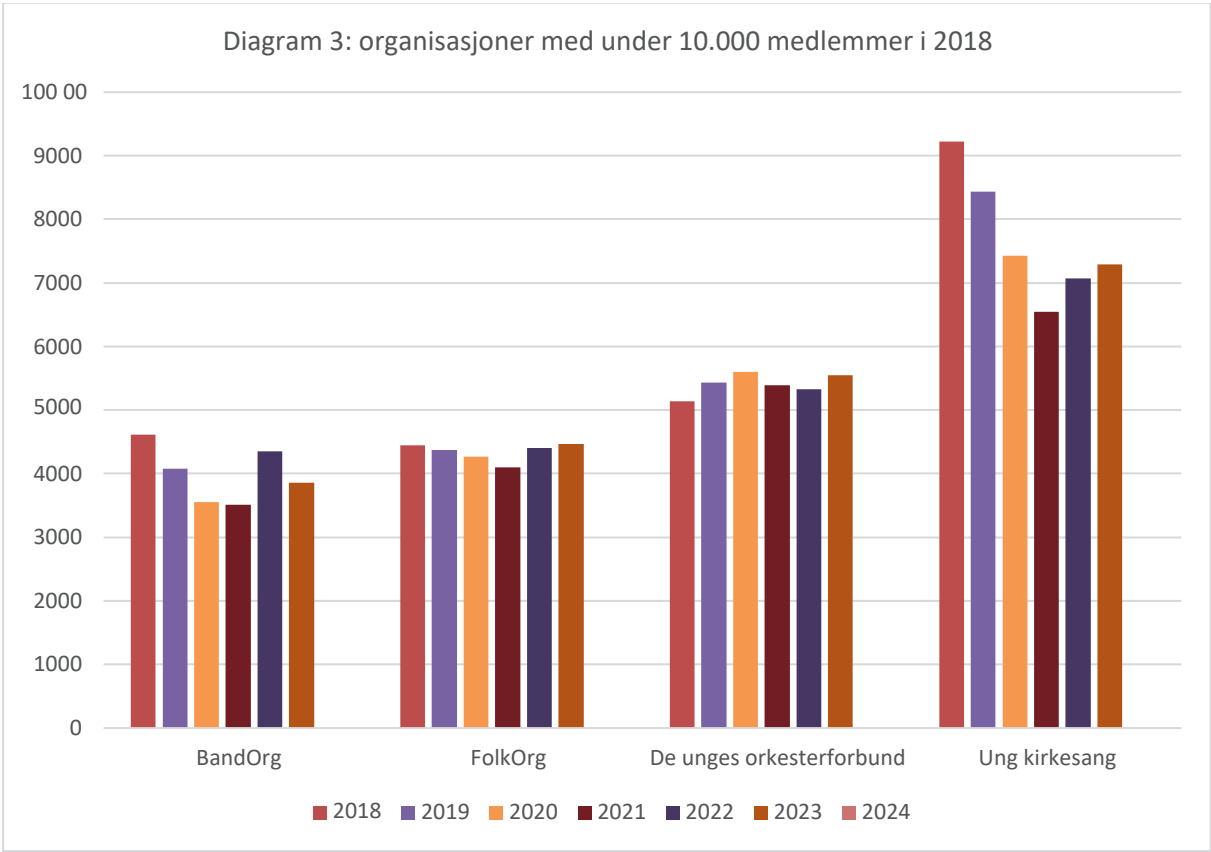
¹⁰ <https://www.samfunnsforskning.no/sivilsamfunn/aktuelt/nyheter/slik-har-koronakrisen-pavirket-frivilligheten.html>

¹¹ Enjolras, Bernard (2018): Scandinavian Civil Society and Social Transformations: The Case of Norway

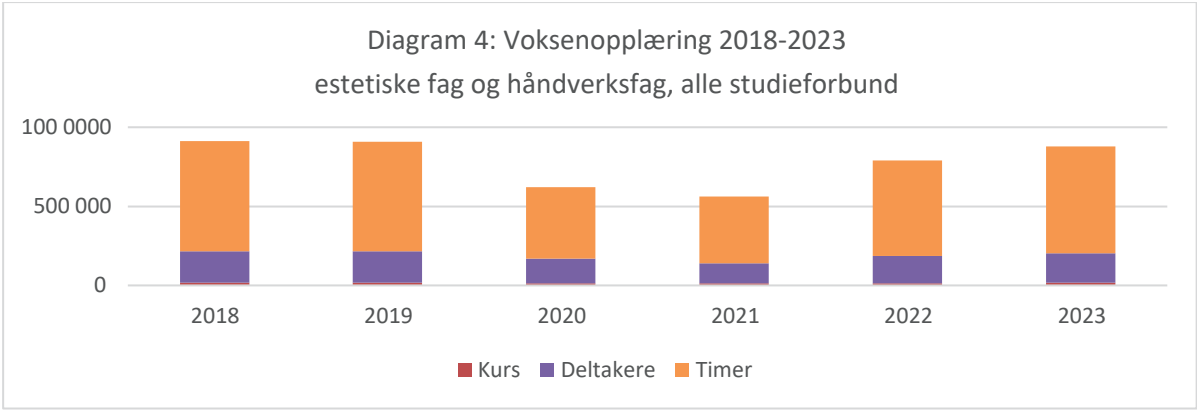
Også for organisasjoner med medlemstall mellom 10.00 og 20.000 er det samlede medlemstallet for 2023 høyere enn for 2018. Her er det derimot litt større forskjeller mellom organisasjonene. Det er her verd å legge spesielt merke til Noregs Ungdomslag. De har før pandemien hatt en lenger periode med synkende medlemstall, og et av de største fallene i antall medlemmer under pandemien. Skulle vi følge konklusjonen fra tilstandsrapporten fra 2022, var pandemien med på å forsterke en utvikling, og ikke årsak til den. Slik kunne vi forventa at de ikke fikk tilbake medlemstallet, men også de opplever vekst. Slekt og data, som var den eneste organisasjonen med tydelig vekst under pandemien, har beholdt mange av de nye medlemmene.

For organisasjoner med medlemstall under 10.000 er variasjonene større. Tabellen under viser fire organisasjoner, samlet er medlemstallet i 2023 lavere enn det var i 2018. Likevel er det slik at to organisasjoner har vekst, to nedgang. I motsetning til de største organisasjonene, er det for de minste vanskeligere å få sammenliknbare tall. Jo mindre organisasjonen er, jo mer sårbar ser den ut til å være og jo større blir utslagene på statistikken. Heller enn å gi en tydelig trend av utviklingen, viser denne statistikken hvor viktig drift og organisering er for kulturfrivilligheten.

VOKSENOPLÆRING

Både tilstandsrapporten fra 2018 og 2022 har brukt tall fra SSB sin statistikk basert på studieforbundenes voksenopplæringsaktivitet.¹² Det er valgt å hente ut tall for estetiske fag og håndverksfag i alle studieforbund.

Aktiviteten hadde en liten nedgang fra 2018 til 2019, med 1049 timer og 2306 deltakere. Dette økte selvsagt under pandemien, med nedgang på over 30%. Tallene for 2023 er lavere enn både 2018 og 2019-tallene. Dette kan tolkes på to måter.

¹² <https://www.ssb.no/utdanning/voksenopplaering/statistikk/studieforbundenes-opplaeringsvirksomhet>

Den ene måten er å se tallene fra før pandemien som en normal. Aktiviteten i 2023 er da på vei opp, men har enda ikke nådd dette normalnivået. Den andre måten er se på en lengre utvikling der aktiviteten har gått ned over tid. Samlet timetall i 2017 var 710.665, 14.006 timer mer enn i 2018. I 2016 var tallet ytterligere 20.183 flere timer enn i 2017. Det har med andre ord vært en nedgang fram mot pandemien. Selv om kurven så ut til å flate ut noe, var det derfor grunn til å forvente nedgang også i årene med pandemi.

Det har gått for kort tid til å konkludere, tallene fra 2022 og 2023 kan både vise en utflating av en nedadgående kurve, men det kan også, om det fortsatt blir vekst i 2024 og årene som kommer, være en endring og starten på en ny vekst.

Tilstandsrapporten fra 2022 så på sammenhengen mellom medlemstall og studieaktivitet. Nedgangen i medlemstall var under pandemien langt mindre enn for aktiviteten. Medlemmene ble tolket som et ønske om deltakelse, og et potensiale for aktivitet. Og fordi medlemstallet *også* var gått ned, var det grunn til å anta at det ville ta lenger tid å få aktiviteten opp på samme nivå som før pandemien. Rapporten pekte også på at resten av kulturfeltet slet, bl.a. med publikum som uteblir. Dersom det stemmer at deltakerne får et løsere forhold til organisasjonene, vil det være mer naturlig å sammenlikne med publikumstall enn med medlemstall. I så fall kunne det tyde på at det ville ta lang tid å få opp igjen aktiviteten.

Dette ga ikke med andre ord ikke en entydig konklusjon i 2022. Ser vi på tallene nå, så er både utviklingen av medlemstall og studieaktiviteten større enn man kunne forvente. Spådommen om at negativ utvikling før pandemien ville bli forsterket under og etter denne, ser heller ikke ut til å stemme. Tallene viser en bedre utvikling enn det som ble forventet i tilstandsrapporten fra 2022, og det er mulig å se tallene som at en tidligere negativ utvikling er i ferd med å snu.

ALDERSSAMMENSETNING

I de tidligere tilstandsrapportene er det ikke sett på alderssammensetning i voksenopplæringen. Signaler om at deltakerne i frivilligheten blir stadig eldre, gjorde det nødvendig å se også på dette. Tabellen under viser alderssammensetning i %, og det er en tydelig trend fra før pandemien der deltakerne i voksenopplæringsaktivitet blir stadig eldre.

	Alle	14-29	30-49	Over 50
2018	199321	23,5	18,9	57,6
2019	197015	23	18,4	58,6
2020	153523	22,2	17,4	60,3
2021	129570	25,7	17,1	57,2
2022	171211	21,7	16,7	61,6
2023	188926	21,1	16,4	62,5

Vi vet at befolkningen blir eldre, og det blir flere friske eldre. Ser vi på statistikken for voksenopplæring og alder på de som har deltatt på kurs i estetiske fag og håndverksfag, er det en tydelig forskyvning mot en eldre deltakergruppe. Denne forskyvningen er i tråd med demografisk utvikling, men den går raskere.

SSB sin statistikk for studieforbundene er et godt utgangspunkt å bruke fordi det er mulig å sammenlikne like kategorier over flere år. Men det er viktig å merke seg at denne statistikken ikke viser hele bildet for kulturfrivilligheten. I studieforbundsaktiviteten er kun de over 14 år med, og ser

vi på medlemsstatistikk, så har også organisasjoner med stor grad av barne- og ungdomsaktivitet medlemsvekst.

I analysen av kulturbarometeret skriver SSB:

«Barn og unge mellom 9 og 15 år var den gruppen som i størst grad benyttet seg av fysiske kulturtilbud i 2023. Samtidig avdekkes det variasjoner mellom ulike tilbud.

– Blant de yngste mellom 9 og 15 år er det høy deltakelse i aktiviteter som kinobesøk, folkebibliotek, teater, ballet/dans og museer. Når det gjelder andre kulturtilbud er det mer variert, sier Bekkengen.

De eldste, 67 år eller eldre, hadde den største andelen for besøk på operaforestillinger og kunstutstillinger. Konserter og festivaler hadde størst andel besøk blant unge voksne mellom 16 og 24 år.»¹³

Det er med andre ord en klar forskjell i hvordan ulike aldersgrupper benytter seg av kulturtilbud og deltar i kulturfrivilligheten. Også her er det behov for et større kunnskapsgrunnlag for å kunne si noe, ikke bare om hvilke aldersgrupper som deltar, men hvordan de deltar. Tilstandsrapporten i 2022 viste til undersøkelser som pekte på at de mest aktive, de som bruker mest tid til å legge til rette og drifte kulturfrivilligheten er ressurssterke og yrkesaktive. Tallene over viser til barn- og ungdom som største kulturkonsumenter, mens en eldre aldersgruppe er deltakere. Om dette fortsatt stemmer og vi får en stadig forskyvning av alderssammensetning, vil det på sikt kunne få konsekvenser for drift og organisering av kulturfrivilligheten.

¹³ <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/kultur/statistikk/norsk-kulturbarometer/artikler/stor-okning-i-kulturbruk-etter-pandemien>

FRIVILLIGBAROMETER

SSB utarbeider årlig frivillighetsbarometer der Kulturalliansen får en tilpasset rapport. Undersøkelsen er basert på intervju av et utvalg på i 2024 2501 personer. Dette er lave tall, og det er små variasjoner. I 2024 er det 72% som oppgir at de ikke er med på noen av disse aktivitetene.

Hvilke(n) av følgende kulturokt iviteter deltar du i? (svar i %)	Jeg er med i en teater- eller revygruppe	Jeg synger i kor eller vokalgruppe	Jeg spiller i korps eller orkester	Jeg spiller i band eller annen musikk gruppe	Jeg er medlem av rockeklubb, bluesklubb, jazzklubb, viseklubb eller liknende	Jeg er aktiv i et museumslag, historielag eller liknende	Jeg driver med organisert dans	Jeg driver med billedkunst	Jeg driver med kunsthåndverk	Jeg spiller et musikkinstrument	Jeg har jobbet som frivillig på en festival det siste året	Ingen av disse
2023	2	6	3	3	2	-	2	4	4	9	-	75
2022	1	5	3	2	3	-	2	3	4	9	-	77
2021	1	5	3	2	2	4	2	2	4	9	3	73
2019	1	5	3	3	2	6	2	2	3	8	7	71

Også her er tallene små og det er for kort tid til å si noe sikkert, men det er verd å merke seg at kategoriene som omfatter mer organisert deltakelse, som å være med i teater- eller revygruppe eller synge i kor eller vokalgruppe, er synkende. Her svarer henholdsvis 1 og 4 % at de er aktive i 2024. Dette er i kontrast til spørsmålet om man driver med kunsthåndverk eller spiller et instrument, der svaret er henholdsvis 6 og 9 %.

KULTURFRIVILLIGHETENS EGENVURDERING

Kulturfrivilligheten melder selv om gode tall, og det er mange eksempler på positive oppslag om økt aktivitet og medlemsvekst. Allerede i januar 2023 sendte Norges musikkorpsforbund ut en pressemelding med overskriften «Nye tall: Korps er populært!»¹⁴ I pressemeldingen tilskrives veksten to viktige årsaker, den første er korpsenes aktivitet:

«- Vi jobber daglig for å formidle viktigheten av korps som en byggestein for musikalsk utvikling, og for norsk kultur. Mange kjente artister startet sin musikalske karriere i skolekorps, deriblant Jarle Bernhoft, Trygve Skaug, og Astrid S. Det å spille i korps bidrar til dannelse, mestringsfølelse og inkludering, sier generalsekretær Kjersti Tubaas.

Til tross for pandemi og stopp i samfunnet har organisasjonen vokst, og stadig flere har fått interesse for å spille et instrument. Dette har ført til en generell vekst i antall korps og korpsstørrelse. Dette viser at Norsk musikk- og kulturinteresse er i stadig økning, og at organisasjoner innenfor dette feltet har en viktigere samfunnsrolle nå enn de noen gang har

¹⁴ <https://www.mynewsdesk.com/no/norges-musikkorps-forbund/pressreleases/nye-tall-korps-er-populaert-3228067>

hatt. Ved hjelp av gode rekrutteringstiltak og fantastiske frivillige og foreldre som står på for å løfte barn og unges fritidstilbud, er denne økningen en trend vi ser for oss at kan fortsette.»

Den andre årsaken er behovet for fellesskap:

«Rita Hirsum Lystad mener at vi i løpet av de siste tre årene har fått en påminnelse om hvor viktig det er med fellesskap:

«- Det å være en del av noe større enn seg selv bidrar til personlig utvikling og økt folkehelse. Korpsmiljøet er en perfekt arena for dette, og dette tror vi er en medvirkende årsak til den gode veksten i medlemstallene. Våre verdier er sentrale i vårt arbeid; fellesskap, trygghet, mestring og utvikling. Det er dette som skal bidra til at korps utvikler seg og at frivilligheten rundt korps vokser seg sterk.»»

Dette er gjenkjennelige argumenter fra andre liknende oppslag, aktivitetens egenart og behov for fellesskap etter pandemien. I en artikkel på NRK.no settes det fokus på folkedansens økende popularitet.¹⁵ Direktør ved Valdres folkemuseum begrunner dette med feltets økende åpenhet:

«- Samfunnet vårt er mangefasettert og forskjellig i dag. Det er en demokratisk rett å kjenne på eierskap til norsk tradisjonskultur. Alle skal ha tilgang til den.

I fjor lanserte Nasjonalmuseet «Skakke folkedrakter», som tok for seg det å stå utenfor normen. Blant annet med skeiv identitet.

Da erfarte Bråten at det var langt mer aksept i den brede tradisjonskulturen, enn det man kanskje forventet.»

I tillegg mener folkedansforsker Tone Erlien å se en bølge av interesse for folkedans over hele landet:

«I tillegg mener hun at den økende populariteten kan sees på som et uttrykk for behovet for mer fellesskap etter pandemien.

Hun trekker frem Gangar, Sver og Hoven Droven, i tillegg til Tuvas Blodklubb som musikere som er flinke til å reise på turné og som har bidratt til oppturen.»

Felles for disse to vurderingene er to: behovet for fellesskap og at aktiviteten igjen er blitt «kul». Det ligger i dette en erkjennelse av at kulturfrivilligheten tidligere har tapt terreng hos barn og unge, men at dette endrer seg. Det er, med bakgrunn i statistikken, likevel verd å merke seg at denne endringen ikke ser ut til å komme på enkelte aktiviteter alene, men være en generell utvikling. Det er derfor større grunn til å feste lit til forklaringen om en større samfunnsendring som kommer kulturfrivilligheten til gode og at de som, tilfeldig eller planlagt, er klare for å ta imot vekst og nye målgrupper, vil få størst nytte av denne veksten.

¹⁵ www.nrk.no 11.07.2024, <https://www.nrk.no/innlandet/folkedans-og-folkemusikk-oket-i-popularitet-pa-grunn-av-aksept-1.16952263>

DEL 3: NY VEKST FOR KULTURFRIVILLIGHETEN

Det er tidligere slått fast kulturfrivillighetens sterke stilling, men som Enjolras og Strømsnes fant i 2018, var det 6 tendenser som virket negativt for kulturfrivilligheten.¹⁶

1. *Antallet medlemmer i organisasjonene synker, men tidsbruken er stabil.*
2. *De frivillige er mer selektive i sin innsats. Med mer løst tilknyttede frivillige blir det også mindre deltakelse i meningsdannelse og beslutningsprosesser i organisasjonene. Når de frivillige mister interessen eller er misfornøyd med organisasjonen, forlater de den i stedet for å uttrykke sin misnøye.*
3. *Organisasjonene er svekket i områder der folkebevegelsene historisk har vært sterke (avhold, nynorsk, kristendom).*
4. *Antallet nasjonale organisasjoner øker, blant annet hjulpet av digitalisering.*
5. *Det blir færre religiøse organisasjoner.*
6. *Forholdet mellom stat og sivilsamfunn endrer seg som følge av markedstenkning i offentlig sektor.*

Utviklingen etter pandemien endrer ikke dette fullstendig, men det er som vi har sett tall som avviker fra disse tendensene. Flere organisasjoner har nå medlemstall over 2018-nivå. Om denne utviklingen fortsetter, er det en tydelig endring. Den løse tilknytningen til organisasjonen la vi til grunn som en av årsakene til at medlemstallet sank så raskt og så mye under pandemien. Skal organisasjonene beholde nye medlemmer, vil det å knytte medlemmene tettere på organisasjonen og beslutningsprosessene være et av flere viktige tiltak. Når det gjelder fagfelt, er tendensen en generell vekst, og det er ikke uten videre grunnlag for å peke på enkelte felt som utmerker seg, verken negativt eller positivt. Som beskrevet har også organisasjoner som opplevde nedgang før pandemien, også fått et løft nå etterpå.

I 2022 ble det pekt på forskning som i hovedsak omhandler punkt 2 og 6, tidsbruk og økt profesjonalisering. Det har vært en økende tendens at et lite antall aktive, og ofte i yrkesaktiv alder, har vært sentrale for driften av organisasjonen, mens unge og eldre er deltakende, men løsere knyttet til driften. Dette har gitt rom for en beskrivelse av at frivilligheten nærmer seg en profesjonell drift med noen få som legger til rette og sørger for tilbudet, og medlemmer og andre som bruker tilbudet.

En økende grad av profesjonalisering og større avstand mellom de mest aktive og medlemmene i kulturfrivilligheten, rimer dårlig med forklaring av medlemsvekst som et ønske om større fellesskap. En økende grad av profesjonalisering bidrar også til mer markedstenkning og økte kostnader med deltakelse i frivilligheten. Dersom dårligere økonomi er en av årsakene til økte deltakelse i kulturfrivilligheten og at det profesjonelle og mer kommersielle kulturlivet sliter, vil også det kunne virke mot en slik økende profesjonalisering.

¹⁶ Enjolras, Bernard (2018): Scandinavian Civil Society and Social Transformations: The Case of Norway

FLERE ÅRSAKSFORKLARINGER

Kulturfrivilligheten har kommet seg raskt etter pandemien. Det er derimot ikke pandemien alene som kan være årsak til det. Pandemien synliggjorde og forsterket eksisterende tendenser, men med gode statlige støtteordninger var det få negative konsekvenser som påvirket kulturfrivilligheten over tid. Effekten i samfunnet med ønske om stabile fellesskap og sosial deltakelse i organisert fritid, kan ha blitt utløst av pandemien. Men en påfølgende uro med krigen i Ukraina og økonomiske nedgangstider, har trolig vært med å forsterke og forlenge effekten.

Den usikkerheten og behovet for fellesskap som oppleves som en viktig årsak til frivillighetens vekst, hadde nødvendigvis ikke vært tilstrekkelig om ikke usikkerheten fra pandemien ble forlenget. Så er spørsmålet om dette er krefter som er sterke nok til å snu en langvarig nedgang i tiårene før pandemien?

SSB spør sine informanter til Kulturbarometeret om årsaken til hvorfor de ikke bruker kulturtilbudene mer. Svarene er at økonomi og tidsbruk er de to viktigste årsakene. Som vi har pekt på før, både i denne og tidligere tilstandsrapporter, er kulturfrivilligheten en kostnadseffektiv måte å drifte deler av kulturlivet, både for samfunnet og for den enkelte. Økonomiske nedgangstider vil kunne føre til økt aktivitet og deltakelse i kulturfrivilligheten. Men deltakelse her krever en form for forpliktelse, i alle fall om organisasjonene skal styrke seg over tid.

Det er ikke til å legge skjul på at kulturfrivilligheten er blitt satt betydelig tilbake under pandemien, og at det ser ut til å ta lang tid før man er tilbake på samme nivå som før pandemien. Med et felt som var i endring også før nedstenging, er det ikke grunn til å tro at alle aktiviteter og organisasjoner vil komme tilbake der de var. Målet bør heller ikke være å skru tiden tilbake, men at et samlet felt klarer å komme styrket tilbake.

RAPPORTENS VIKTIGSTE FUNN

Først og fremst viser denne rapporten at kulturfrivilligheten har kommet raskt tilbake etter pandemien. Deler av tallgrunnlaget gir grunnlag for å snakke om en vekst og ny, økende trend for kulturfrivilligheten. Men det er også tall som viser nedgang og andre utfordringer. Funnene er ikke entydige, men behovet for mer kunnskap et stort.

Med bakgrunn i tallene presentert i denne tilstandsrapporten er det grunn for å peke på tre områder som ser ut til å prege utviklingen i kulturfrivilligheten:

Økt oppslutning om kulturfrivilligheten. Dette er ikke knyttet til fagområde, aktivitet eller spesielle interessefelt, det er kulturfrivilligheten som felt som ser ut til å styrke seg. Større samfunnsendringer og trender påvirker dette mer enn kortsiktig synlighet.

Medlemmene er løst knyttet til organisasjonen. Dette gir like stort rom for vekst som for fall i medlemstall. Drift og deltaking er mer sårbar for endringer, både i organisasjonens arbeid og større samfunnsendringer.

Den organiserte frivilligheten blir mer profesjonalisert. Det er fortsatt en tendens at færre veldig aktive og ansatte i kulturfrivilligheten sørger for en økende aktivitet for mange. Dersom ønsket om større fellesskap og rimeligere fritid er en langvarig og økende tendens, er det grunn til å tro at også denne tendensen vil kunne endre seg.

Med bakgrunn i dette bør man fortsette å følge utviklingen nøye, og sikre seg mer kunnskap om utviklingen, medlemmenes motivasjon og deltakelse og alderssammensetning. Man bør undersøke nærmere hvilke barrierer man opplever både for å bli deltaker i kulturfrivilligheten, men ikke minst for å gå fra løst tilknyttet deltaker til aktivt medlem.

Det er stor enighet om frivillighetens betydning for samfunnet, og viktigheten av en aktiv og tilgjengelig kulturfrivillighet. Kulturfrivilligheten nyter stor respekt, og da særlig den lokale kulturfrivilligheten. I en tid da andre deler av kulturlivet sliter, er det viktig å styrke kulturfrivilligheten som en aktiv aktør i et større kulturfelt.

I denne rapporten har vi pekt på:

- Pandemien fikk store konsekvenser for medlemstall og aktivitet i kulturfrivilligheten, men kulturfrivilligheten er langt på vei tilbake på samme nivå som før pandemien
- Kulturfrivilligheten ser ut til å ha klart seg bedre etter pandemien enn andre deler av kulturlivet
- Frivillig innsats utgjør en enorm kraft, men det trengs mer kunnskap for å sikre at flere tar større del i arbeidet

KULTURALLIANSENS MEDLEMMER

Pr. 31.12.2023 har Kulturalliansen følgende 35 medlemsorganisasjoner:

AKKS Norge
 De unges orkesterforbund
 Dissimilis Norge
 Dramas*
 Folkeakademienes landsforbund
 FolkOrg
 Forbundet
 KYSTEN
 Frilynt Norge
 JM Norway*
 Kirkerådet – Den Norske Kirke*
 Korpsnett Norge
 Kristelig studieforbund
 Musikkens studieforbund
 Nettverk for regionale teaterråd
 Noregs Ungdomslag
 Norges Husflidslag
 Norges KFUK-KFUM
 Norges Korforbund
 Norges Kulturvernforbund
 Norges Musikkorps Forbund
 Norsk Amatørteaterforbund
 Norsk Bluesunion
 Norsk Jazzforum
 Norsk musikkråd
 Norsk sangerforum
 Norsk Viseforum
 Norske Konsertarrangører
 Norske Symfoniorkestres Landsforbund – NASOL
 Norske Trekkspilleres Landsforbund
 Ravn
 Slett og Data
 Studieforbundet AOF Norge
 Studieforbundet kultur og tradisjon
 Ung Kirkesang
 Voksenopplæringsforbundet

*= Assosiert medlem (observatør)

